

РОЗВИТОК ТВОРЧОГО ПОТЕНЦІАЛУ ЯК ЄДНІСТЬ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОГО І ЕМОЦІЙНОГО В НАВЧАЛЬНО-ВИХОВНОМУ ПРОЦЕСІ

У статті розглядається накопичення і розвиток творчого потенціалу особистості як один із шляхів гармонізації та поєднання інтелектуального й емоційного аспектів навчально-виховного процесу.

Ключові слова: творчість, творчий потенціал, інтерактивна діяльність, спілкування, емоційний аспект.

В статье рассматривается накопление и развитие творческого потенциала личности как один из путей гармонизации и единения интеллектуального и эмоционального аспектов учебно-воспитательного процесса.

Ключевые слова: творчество, творческий потенциал, интерактивная деятельность, общение, эмоциональный аспект.

In the article the enrichment and development of a personality's creative potential are regarded as one a way in harmonization and combination of intellectual and emotional aspects in the pedagogical process.

Key words: creativity, creative potential, interactive activity, communication, emotional aspect.

У сучасних умовах гуманізація й особистісно орієнтований підхід в освітньому процесі спрямовані на таку діяльність, яка б сприяла самореалізації і самоактуалізації особистості. Нашій країні і всьому світові потрібні фахівці, здатні швидко адаптуватися в нових умовах, готові до постійних змін й орієнтації в інформаційному просторі, умотивовані творчо підходити до вирішення завдань різної складності і, головне, оптимістично налаштовані і відкриті до спілкування та співпраці. Оскільки базові навчально-виховні характеристики закладаються в навчальному закладі, постає необхідність оновлення ряду освітніх тенденцій. Зокрема, є потреба в гармонізації інтелектуального та емоційного аспектів педагогічного процесу. На нашу думку, формування і розвиток творчого потенціалу студентів є одним із пріоритетних шляхів оновлення освіти в цьому напрямку.

Аналіз останніх досліджень і публікацій Г. Пустовіта, Т. Сущенко, К. Абульханової-Славської, А. Асмолова, І. Бега, М. Сметанського, Л. Овсянєцької та інших свідчить, що проблема формування творчого потенціалу є актуальною, досліджується у філософському, культурологічному, педагогічному, індивідуально-психологічному контекстах.

Сьогодні гостро постає питання про зміну форми навчально-виховного впливу на творчо-комунікативну й інтерактивну, за яких ролі викладачів і студентів знаходяться у визначеній рівновазі. Такого ставлення не могло бути за умов авторитарного режиму: саме демократичне суспільство дозволяє вчителю стати ніби поряд з учнем, а не авторитарно «над ним». Головна функція викладача зводиться до управління навчанням, вихованням і розвитком, оскільки сьогодні він повинен не стільки вчити, скільки спрямовувати навчання, не виховувати, а керувати вихованням. Справжній учитель-майстер залишається ніби «за кадром», за межами здійснюваного учнями, а насправді керованого педагогом процесу.

В. Сухомлинський свого часу наголошував на тому, що мало бути лише керівником навчально-виховного процесу: для того, щоб учень розкрив себе, потрібно вміти стати поряд і проіннятися його творчістю. «Десь у самому таємному куточку серця в кожного своя струна, вона звучить на свій лад, і щоб серце відгукнулося на моє слово, потрібно налаштуватися самому на тон цієї струни» [1, с. 21]. У вихованців, зауважував Сухомлинський, ніби в стані сну знаходяться здібності талановитих математиків і фізиків, філологів й істориків, біологів та інженерів, майстрів творчої праці на полі та біля станків; і ця талановитість розкриється лише тоді, коли кожен вихованець зустрине у вихователі ту «живу воду», без якої здібності поступово гинуть [1, с. 17].

Головною фігурою виховного процесу сьогодні має бути саме той, хто навчається. Отже, процес виховання і формування творчої особистості має бути персоніфікованим [2, с. 100]. На перший план у сучасному світі висувається принцип дитиноцентризму, але не в значенні уваги до дитини «узагальненої й абстрактної», а до конкретної дитини з її особистісними характеристиками [3, с. 13]. Внутрішній потенціал людини є індивідуальним і неповторним явищем, для розкриття і формування якого потрібні спеціальні педагогічні умови.

На думку відомого американського психолога К. Роджерса, такими умовами є атмосфера психологічної свободи і відкритості, коли людина може сміливо розкрити свій потенціал без остраху бути засудженою. Важливим моментом означеного аспекту є не стільки оцінювання з позиції викладача, скільки самооцінювання [4]. Неможливо не погодитися з твердженням: будь-яка діяльність в таких умовах стає цікавою, а отже, емоційно-насиченою і творчою. Прагнення реалізувати себе в діяльності притаманне кожному і є мотивацією творчості. Науковець зауважував, що внутрішні умови творчості неможливо спровокувати, можливо лише сприяти їхньому розвитку зовнішніми чинниками (зокрема, педагогічними умовами).

Однією з важливих обставин при цьому, за К. Роджерсом, є бажання спілкуватися аби знайти підтримку своїм творчим напрацюванням серед однодумців [4]. Потребу у спілкуванні визнано однією з найважливіших соціогенних потреб людини: становлення людської особистості неможливе без живого

спілкування. Спілкування, як свідомий і цілеспрямований обмін інформацією й емоціями, уособлює бажане поєднання інтелектуального й емоційного аспектів у сучасному навчально-виховному процесі. Сьогодні спілкування постає як засобом, так і метою педагогічного впливу. «Учитися спілкуватися. Учитися спілкуючись. Це важливо для всіх: і для учнів, і для вчителів» [5, с. 6]. Психолог Г. Олпорт звертає увагу на те, що для людини характерною є «проактивна поведінка», тобто ми потребуємо не лише реагувати на зовнішні подразники (зокрема, виховний вплив), а й творчо впливати на своє оточення [6].

Дослідники в галузі педагогіки і психології зарубіжних шкіл одними з перших почали наголошувати на важливості залучення емоційного фактору в педагогічний процес. Так, А. Маслоу закликав до вираження ідей і почуттів відкрито, без остраху попасти в незручне становище, а також до «обережного» педагогічного впливу, наполягав на необхідності розкриття власного, неповторного і творчого в кожній особистості: «... дуже легко зруйнувати чи подавити потенціал людини настільки, щоб повноцінна особистість видаватиметься нам чудом, таким неправдоподібним випадком, який сповнює трепетом. Але при цьому надихає те, що люди, здатні до самоактуалізації, усе-таки існують, а відповідно, можна впоратися з усіма випробуваннями і стати переможцем» [7].

Австрійський учений В. Франкл вважає, що взаємодія з навколишнім середовищем завжди є емоційною й пов'язана з виникненням внутрішніх суперечностей або криз. При цьому, він наголошує, що людині потрібен не стан рівноваги (пасивності), а боротьба за будь-яку гідну мету. Подолання внутрішніх суперечностей сприяє творчості, – конструктивна пізнавальна діяльність, спрямована на створення нового, більш досконалого і відповідного ідеалам, цілям і потребам людини. У процесі творчості здійснюється розвиток сутнісних сил людини, які перетворюють не тільки зовнішнє середовище, а й саму особистість [8].

В окресленому контексті постає необхідність уважати творчу активність і, відповідно, розвиток творчого потенціалу важливим емоційним компонентом педагогічного процесу. У свою чергу, слід виокремити два базові компоненти творчого потенціалу: сформоване мислення і креативність. За Л. Овсянецькою, елементами творчого потенціалу, окрім названих, є багатство уяви і фантазії, асоціативні зв'язки, різноманітність інтуїтивних процесів, емоційність і емпатійні почуття. Усі вони актуалізуються у процесі подальшої творчої діяльності [9, с. 142].

М. Громкова виділяє такі важливі характеристики творчого потенціалу: потреба в новій ідеї, здатність помічати і формувати альтернативи, ставити під сумнів те, що на перший погляд є очевидним; уміння зануритися в проблему і в той же час відштовхнутися від реальності, побачити перспективу; відмова від орієнтації на авторитети; здатність побачити відомий об'єкт цілком з іншої позиції, у новому контексті; відмова від категоричних суджень, поділу на біле і чорне; готовність відійти від звичної життєвої рівноваги і сталості заради невизначеності і пошуку [10].

Л. Орбан-Лембрик виділяє такі умови, що стимулюють розвиток творчих здібностей особистості: а) ситуації незавершеності або відкритості (на відміну від регламентованих, суворо контрольованих); б) спонукання до постановки питань; в) стимулювання відповідальності й незалежності; г) акцент на самостійних розробках, спостереженнях, почуттях, узагальненнях тощо. Велика роль у розвитку особистості належить соціальній групі, у якій вона долучається до спільного розв'язання творчих завдань [11, с. 165].

Із зазначеного вище стає зрозумілим, що перед педагогами і психологами у формуванні гармонійно розвиненої особистості постає нелегке завдання: розкрити і збільшити обсяги творчого потенціалу, активності вихованців із метою вдосконалення навчально-виховного процесу, а також задля подальшої успішної самореалізації учнів у суспільстві. Творчий потенціал є як засобом формування, так і результатом сформованості внутрішньої психологічної інтегрованості людини. Як свідчать дослідження вчених, звичайна людина відрізняється від талановитої не стільки відсутністю творчих задатків, скільки можливістю їх реалізовувати [12, с. 6]. В означеному контексті постає питання про створення відповідних педагогічних умов для розвитку й актуалізації творчих можливостей. Сутність вищезгаданого полягає у безпосередньому моделюванні творчого процесу в інноваційній практиці: у правильній організації співтворчої діяльності в атмосфері психологічної безпеки і свободи, із пріоритетними самооцінюванням і самовихованням, із обов'язковим обговоренням результатів творчої діяльності, а також «живим», позитивним спілкуванням учасників творчого процесу.

Як бачимо з вищевикладеного, творче самовираження символізує «рух уперед і вгору» і є тією емоційно насиченою складовою, якої потребує навчально-виховний процес у сучасних умовах.

Література

1. Абульханова-Славская К. А. Деятельность и психология личности. / К. А. Абульханова-Славская – М., 1980. – 140 с.
2. Громкова М. О педагогической подготовке преподавателя высшей школы / М. Громкова // Высшее образование в России. – 1994. – № 4. (8).
3. Кремень В. Якісна освіта: сучасні вимоги / В. Кремень // Педагогіка і психологія. – 2006. – № 4. – С. 5 – 17.
4. Маслоу А. Цитаты [Електронний ресурс] / А. Маслоу. – Режим доступу: <http://www.cpsy.ru/cit1021.htm>
5. Овсянецка Л. Творчий потенціал людини: соціально-психологічна парадигма / Л. Овсянецка // Соціальна психологія. – 2004. – № 2. – С. 140 – 145.
6. Олпорт Г. Становление личности: Избранные труды / [Пер. с англ. Л. В. Трубицной и Д. А. Леонтьева]; под общ. ред. Д. А. Леонтьева. – М. : Смысл, 2002.
7. Орбан-Лембрик Л. Е. Психология управления : [навч. посібн.] / Л. Е. Орбан-Лембрик. – Івано-Франківськ : Плай, 2001. – 695 с.
8. Погляди В. Франкла в контексті розвитку творчого потенціалу особистості [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.newacropolis.org.ua/ua/study/conference/?thesis=4169>.

9. Роджерс К. О становлении личности: психотерапия глазами психотерапевта [Электронный ресурс] / К. Роджерс. – Режим доступа: <http://www.lib.ua-ru.net/content/7062.html>
10. Сухомлинский В. А. О воспитании. / В. А. Сухомлинский – М. : Изд-во политической литературы, 1973. – 272 с.
11. Шевченко О. К. О некоторых подходах к изучению проблемы формирования информационно-педагогических потоков в образовательном процессе высших учебных заведений / О. К. Шевченко // Инновации в образовании. – 2005. – №3.
12. Яқунін І. С. Інтерактивність як засіб розвитку критичного мислення на уроках англійської мови та літератури / І. С. Яқунін // Англійська мова та література. – 2004. – № 22-23. – С. 4 – 10.